

PRAWNOMIĘDZYNARODOWE ASPEKTY NIEPODLEGŁOŚCI UKRAINY

International legal aspects of the independence of Ukraine are of particular importance in the context of the events on the Crimean Peninsula and eastern Ukraine. In this article attention is paid to the regulations of international law concerning one of the components of the state, which is the territory - uti possidetis, the inviolability of borders, territorial integrity, self-determination of peoples (the right to secession), and non-interference in the affairs of other country. Through all the years of independence the Ukraine was, and is protected as a subject of international law on the basis of these fundamental principles. New concepts related to the responsibility to protect in any case do not justify the secession and annexation of territory of the other state. From the point of view of international law the territorial scope of independent Ukraine has not been altered, and the Crimean peninsula is a territory occupied by Russia.

Key words: uti possidetis; independence; borders; self-determination; Ukraine; law.

Niepodległość państwa jest faktem politycznym, którego wyrazem jest deklaracja niepodległości, niosącym za sobą skutki w sferze prawa międzynarodowego, w szczególności w postaci powstania nowego państwa (podmiotu prawa międzynarodowego). Powstanie państwa, a w tym zmiany terytorialne, obwarowane są obecnie wyznaczonymi przez prawo międzynarodowe kryteriami, decydującymi o legalności [3, s. 97–108]. Nie można przy tym zapominać o tworach lub sytuacjach nieuznawanych przez większość społeczności międzynarodowej, chociażby z uwagi na nielegalność ich powstania.

Niepodległość Ukrainy z punktu widzenia prawa międzynarodowego nigdy nie była i nie jest kwestionowana przez społeczność międzynarodową. Powstanie Ukrainy w wyniku secesji republik radzieckich uznać należy za legalne i legitymizowane. Ukraina uznana została przez społeczność międzynarodową, a w tym państwa powstałe na skutek rozpadu Związku Radzieckiego, czego wyrazem jest chociażby kontynuacja członkostwa w ONZ. Wydawało się, że niepodległość Ukrainy niesie za sobą na przełomie XX i XXI w. silne gwarancje płynące z prawa międzynarodowego (art. 2 Karty Narodów Zjednoczonych), wyrażające się w zasadach nienaruszalności granic, samostanowienia narodów, integralności terytorialnej, czy też zakazu użycia siły lub groźby jej użycia.

Wydarzenia ostatnich miesięcy dały jednak poczucie wątpliwości – czy prawo międzynarodowe ewoluowało w stosunku do stanu prawnego z 24 sierpnia 1991 roku, kiedy to Ukraina proklamowała niepodległość? W chwili obecnej podkreślenie niektórych prawnomiędzynarodowych aspektów związanych z niepodległością Ukrainy nabiera szczególnego znaczenia w kontekście wydarzeń na Półwyspie Krymskim oraz w okęgach donieckim i ługańskim. W niniejszym artykule uwagę zwrócono na regulacje prawnomiędzynarodowe dotyczące jednego z elementów składowych państwa, jakim jest terytorium. Ich analiza, a w szczególności uti possidetis, nienaruszalności granic, integralności terytorialnej, samostanowienia narodów (prawa do secesji) i nieingerencji w sprawy drugiego państwa pozwoli na prawnomiędzynarodową ocenę zmian terytorialnych i konfliktów, jakich jesteśmy świadkami w ciągu ostatnich miesięcy.

Powstanie państwa jest faktem, którego zasięg ograniczony jest terytorialnie. Nie ma państwa bez granic międzynarodowych. Podczas rozpadu Związku Radzieckiego zrodziła się kwestia wyrysowania granic nowych państw. W praktyce oparto się na granicach republik radzieckich. W porozumieniu w sprawie utworzenia Wspólnoty Niepodległych Państw (Mińsk, 8.12.1991) [10, s. 142 i n.] deklarowano

kres ZSRR jako podmiotu prawa międzynarodowego oraz respektowanie przez nowo powstałe państwa w szczególności suwerenności państwowej, prawa do samostanowienia i «innych ogólnie uznanych zasad i norm prawa międzynarodowego». W art. 5 uznano zasadę terytorialnej integralności oraz nienaruszalności istniejących granic w ramach WNP. Te same zasady zawarto w Deklaracji z Ashkhabadu (13.12.1991) [18, s. 43–47], Deklaracji z Ałma-Aty (21.12.1991) [18, s. 47–48] i Karcie WNP (Mińsk, 22.02.1993) [20] dodając w tej ostatniej «uznanie istniejących granic i wyrzeczenie się nielegalnego nabycia terytoriów». W powyższych dokumentach dało się zauważyć podobieństwo postkolonialnej zasady *uti possidetis iuris*. Jednak w praktyce lat dziewięćdziesiątych trudno było wykazać, że chodzi o nią. W bilateralnych umowach granicznych przyjęto dwa sposoby ustalania wspólnej granicy: przez geograficzny opis jej przebiegu, bez nawiązania do granic administracyjnych ZSRR, lub przez odwołanie do granicy administracyjnej ZSRR. Pierwsze rozwiązanie znalazło się przykładowo w umowie podpisanej w Wilnie 2 lutego 1995 roku między Białorusią a Litwą w sprawie białorusko-litewskiej granicy państwowej [21, s. 147]. Drugie rozwiązanie przyjęto w umowie podpisanej w Mińsku 21 lutego 1994 roku o ustanowieniu granicy między Białorusią a Łotwą [22, s. 3]. Odniesienie do tej zasady znalazło się dopiero w raporcie Niezależnej Międzynarodowej Misji Śledczej w sprawie Konfliktu w Gruzji z 2009 roku, w którym potraktowano ją jako kontynuację praktyki państw postkolonialnych [12, s. 143].

Trudno było zastosować podczas rozpadu Związku Radzieckiego zasadę *uti possidetis iuris* przyjętą podczas dekolonizacji Ameryki Łacińskiej i Afryki. Taki stan rzeczy wynikał z różnic między zmianami terytorialnymi w ramach dekolonizacji a zmianami terytorialnymi poza kontekstem dekolonizacyjnym. W przypadku tych pierwszych konwersji w granicę międzynarodową ulegała zazwyczaj niedookreślona w terenie granica kolonialnej jednostki administracyjnej. W przypadku tych drugich specyfika granic federacyjnych była inna – były one dobrze oznaczone i wytyczone w terenie. Wynikiem tego państwa postkolonialne zmuszone były ustalać linie graniczne na podstawie tytułu *uti possidetis*, opartego na dokumentach prawa

kolonialnego. Państwa postradzieckie nie znały takiej praktyki. Ich postępowanie sprowadzało się do uznania faktycznych granic federacyjnych za granice międzynarodowe nowych państw. Wyjątkiem była reakcja państw bałtyckich, podkreślających powrót do granic międzynarodowych sprzed ich aneksji przez Związek Radziecki, jednak w ostateczności i one przystąpiły na wyrysowanie granic z Rosją na podstawie byłych granic administracyjnych ZSRR. Taka praktyka, potwierdzona w ramach rozpadu Jugosławii, mogła doprowadzić do powstania szczególnej normy zwyczajowej, zgodnie z którą granice administracyjne państw federacyjnych (lub okręgów autonomicznych) ulegają w dacie niepodległości konwersji w granice międzynarodowe nowo powstającego państwa [7, s. 161–177]. Specyfiką takiej normy prawa międzynarodowego jest to, że ulega ona «konsumpcji» w dacie niepodległości – pojawia się i znika jak motyl, zmieniając granicę federacyjną w międzynarodową. Skutkiem działania *uti possidetis* jest granica międzypaństwowa, która w przypadku Ukrainy nie była kwestionowana przez społeczność międzynarodową. Wyjątkiem było stanowisko parlamentu Federacji Rosyjskiej, o czym będzie mowa w późniejszych rozważaniach.

Nienaruszalność granic międzynarodowych

Kształt terytorialny nowo powstałego państwa podlega ochronie na podstawie prawa międzynarodowego. Dotyczy to również granic międzynarodowych wyrysowanych w konsekwencji zastosowania reguły *uti possidetis*. Norma ta, jak była mowa wcześniej, «konsumuje się» z dniem sukcesji, jednak stabilność nowej granicy od dnia niepodległości gwarantowana jest zasadą nienaruszalności granic międzynarodowych. Zasada ta stanowi integralny element współczesnego, powojennego porządku prawnomiędzynarodowego. Wynika z zakazu użycia siły i groźby użycia siły, z którym jest funkcjonalnie powiązana poprzez obowiązek poszanowania integralności terytorialnej państwa. Jak wskazuje J. Tyranowski zasada nienaruszalności granic wyłania się z zasady integralności terytorialnej i z tej zasady czerpie swą moc. Stanowi częściowo nadal składnik zasady integralności terytorialnej, a częściowo ma już znaczenie samodzielne. Jako składnik zasady integralności terytorialnej obejmuje ten jej aspekt, który dotyczy ochrony

całości (nienaruszalności) terytorium państwowego przed wszelkimi zmianami terytorialnymi (zmianami granic) w wyniku groźby użycia siły lub użycia siły. Samodzielne znaczenie zasady nienaruszalności granic polega na tym, że zapewnia ona ochronę (nienaruszalność) terytorium państwowego przed roszczeniami terytorialnymi [9, s. 101]. Zgodnie z art. 2 ust. 4 Karty Narodów Zjednoczonych wszyscy członkowie powstrzymają się w swych stosunkach międzynarodowych od stosowania groźby lub użycia siły przeciwko terytorialnej integralności lub niepodległości któregośkolwiek państwa. Zasada ta została rozwinięta w rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ z dnia 24.10.1970 r. pt. Deklaracja zasad prawa międzynarodowego [23]. Na jej podstawie terytorium państwowe nie może być przedmiotem nabycia przez inne państwo w wyniku groźby lub użycia siły, a żadne nabytki w ten sposób uzyskane nie mogą być uznane za legalne. Wyrażona w Akcie Końcowym KBWE [11] zasada nienaruszalności granic powiązana została bezpośrednio z zakazem użycia siły lub groźby użycia siły oraz zasadą integralności terytorialnej państw. Państwa uczestniczące w KBWE uznały za nienaruszalne wszystkie granice każdego z nich, jak również granice wszystkich państw w Europie, i zobowiązały się powstrzymać od zamachów na te granice oraz od wszelkich żądań lub działań zmierzających do zawładnięcia i uzurpacji części lub całości terytorium któregośkolwiek z nich. Zasada nienaruszalności granic początkowo traktowana była jako «wiążąca zasada prawa międzynarodowego we wzajemnych stosunkach państw europejskich oraz USA i Kanady» [9, s. 156]. Jak wskazywał J. Tyranowski, pewne jej elementy już wchodziły w zakres *ius cogens*, inne natomiast stanowią ważny wkład, a zarazem dowód w procesie kształtowania się normy powszechnej, inne wreszcie mają odniesienie wyłącznie europejskie [9, s. 156]. Mówiąc o *ius cogens* J. Tyranowski miał na myśli aspekt związany z zakazem zmiany granic za pomocą groźby użycia siły lub użycia siły. Za dowód kształtowania normy powszechnej uznał zakaz roszczeń terytorialnych o charakterze politycznym. Trzeci aspekt dotyczy poszanowania granic ukształtowanych w wyniku II wojny światowej [9, s. 156–157]. Obecnie nie ma wątpliwości co do

wykształcenia się normy powszechnej w zakresie drugiego aspektu zasady.

W doktrynie problematykę granic międzynarodowych wiąże się z istotą porządku prawnomiędzynarodowego opartego na terytorialnej suwerenności. Współistnienie państw wymaga stabilności terytorialnej, gwarantowanej zasadą stabilności granic. Owa zasada zapewnia międzynarodowy pokój i bezpieczeństwo [6, s. 81-84]. Warto przywołać stanowisko MTS w sprawie *Temple of Preah Vihear*: «Kiedy dwa państwa ustanawiają między sobą granicę, jednym z pierwszorzędnych celów do osiągnięcia jest stabilność i ostateczność; niemożliwe jest, aby tak ustanowiona linia mogła być kiedykolwiek i na podstawie ciągle dostępnego procesu kwestionowana a jej korekta była przedmiotem żądań». Zdaniem MTS niekończąca się możliwość kwestionowania granicy prowadziłyby do niepewności i przeczyłyby postulatowi stabilności i ostateczności granicy [10, s. 36]. W wyroku w sprawie *Territorial Dispute (Libyan Arab Jamahiriya/Chad)* MTS zauważył natomiast, że «raz uzgodniona granica trwa, w przeciwnym razie mogłoby dojść do wypaczenia fundamentalnej zasady stabilności granic» [19, s. 37].

Integralność terytorialna a prawo do secesji

Jedność terytorialna jest zasadą prawa międzynarodowego gwarantowaną w art. 2 ust. 4 Karty Narodów Zjednoczonych, potwierdzoną następnie w Deklaracji zasad prawa międzynarodowego i Akcie Końcowym KBWE. Jak wskazano wcześniej wynika z niej obowiązek respektowania granic międzynarodowych. W szczególności niedopuszczalne jest użycie siły zbrojnej celem oderwania części terytorium państwowego. Poszanowanie integralności terytorialnej zapewnia stabilność stosunków międzynarodowych i porządku prawnomiędzynarodowego dzięki temu, że hamuje nadmierne zmiany terytorialne, które to w ramach dynamicznej społeczności międzynarodowej są nieuniknione.

Z zasadą integralności terytorialnej, która w powiązaniu z obowiązkiem respektowania granic międzynarodowych i zakazem użycia lub groźby użycia siły, ma charakter *ius cogens*, wiąże się problem samostanowienia narodów i prawa do secesji. Czy we współczesnym porządku prawnomiędzynarodowym należy dać pierwszeństwo jedności terytorialnej, czy też

samostanowieniu narodów w ramach tzw. prawa do secesji? Jest to pytanie niosące za sobą różne odpowiedzi doktrynalne, z których można wyodrębnić stanowiska: restrykcyjne (niedopuszczające w ogóle możliwości secesji i dające pierwszeństwo integralności terytorialnej państwa), umiarkowane (dopuszczające możliwość secesji pod pewnymi warunkami) i liberalne (dające pierwszeństwo zasadzie samostanowienia narodów) [2, s. 53–54]. W pierwszej kolejności należy odrzucić stanowisko liberalne, prowadzące do niestabilności systemu międzynarodowego i podziału świata zgodnie z ilością narodów. Jest to niewykonalne chociażby z uwagi na definicyjne trudności w określeniu czym jest w prawie międzynarodowym «naród». Niemożliwe jest również utrzymanie porządku międzynarodowego w stanie ciągłej niezmienności podmiotów. Wiek XX ukazał chociażby, że w ciągu kilkudziesięciu lat społeczność międzynarodowa może zwiększyć się kilkakrotnie – z kilkudziesięciu państw do prawie dwustu. Taka ewolucja jest wynikiem realizacji prawa do samostanowienia, a w tym prawa do secesji. Pozostaje zatem druga możliwość – umiarkowana. Dopuszcza ona secesję na skutek działania wewnętrznych sił dezintegracyjnych, reprezentujących masowy ruch ludności zainteresowanej w oderwaniu od państwa. Co do zasady secesja powinna mieć charakter pokojowy, a więc nie powinna prowadzić się do użycia siły zbrojnej, zarówno z jednej jak i drugiej strony [1, s. 80–81]. Państwo może stosować siłę zbrojną celem tłumienia aktów agresji, natomiast ruch secesjonistyczny może mieć wyjątkowo charakter zbrojny, pod warunkiem, że walka nie prowadzi się do aktów terroru. Secesja jest uzasadniona w sytuacji dyskryminacji grupy narodowej, a więc braku jej demokratycznej reprezentacji we władzy centralnej. Co istotne, niedopuszczalna jest jakakolwiek pomoc państw trzecich dla ruchów secesjonistycznych. Takowa godzi bowiem w zakaz ingerencji w sprawy drugiego państwa [2, s. 54]. Najlepszym rozwiązaniem jest tzw. secesja negocjowana, będąca wynikiem porozumienia między ruchem secesjonistycznym a państwem, poprzedzona referendum w sprawie oderwania.

Zakaz ingerencji w sprawy drugiego państwa

Wyrażona w art. 2 ust. 7 Karty Narodów Zjednoczonych zasada nieingerencji w sprawy drugiego państwa ulegała stopniowemu zawężeniu z uwagi na rozwój procesów globalizacyjnych, związanych chociażby z działalnością organizacji ponadnarodowych (np. Unii Europejskiej), oraz poszerzanie zakresu zobowiązań międzynarodowych, w szczególności w dziedzinie ochrony praw człowieka. Skutkiem tego powstała koncepcja tzw. odpowiedzialności za ochronę, której głównym założeniem było rozumienie suwerenności państwowej jako odpowiedzialności. Jeżeli państwo nie jest w stanie zapewnić na swoim terytorium bezpieczeństwa (ochrony) swoim obywatelom w związku z poważnymi naruszeniami praw człowieka wynikającymi z konfliktu wewnętrznego, represji lub upadłości państwa, rodzi to niejako subsydiarną odpowiedzialność społeczności międzynarodowej za ochronę ludności [zob. 17; 8, s. 22]. Reakcja społeczności międzynarodowej może sprowadzać się do użycia siły zbrojnej, pod warunkiem jest autoryzacji przez Radę Bezpieczeństwa ONZ na podstawie art. 42 Karty Narodów Zjednoczonych.

Powyższy zakres zakazu ingerencji w sprawy drugiego państwa nie może jednak naruszać podstawowych zasad ustroju politycznego, gospodarczego i społecznego państwa. Próby ograniczenia kompetencji wewnętrznej państwa w tym zakresie, związane z tzw. prawem do demokratycznych rządów wydają się daleko idące, a biorąc pod uwagę los interwencji «prodemokratycznych» w Iraku lub Afganistanie – nieudane z uwagi na trudności w zdefiniowaniu demokracji wynikające z różnorodności kultur politycznych. Inaczej pojmowana jest demokracja w Azji, państwach arabskich, Afryce, Europie i Ameryce Północnej, w związku z czym trudno jest przeszczepić określony model do innego systemu politycznego.

Dlatego też w kwestii zakresu zakazu ingerencji w sprawy drugiego państwa nadal zachowuje aktualność wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w sprawie militarnej i paramilitarnej działalności przeciwko Nikaragui, w którym sędziowie stwierdzili, że takowa ingerencja polega w szczególności na szkoleniu, uzbrajaniu, wyposażaniu, finansowaniu i zaopatrywaniu grup zbrojnych w innym państwie, popieraniu, wspieraniu i niesieniu pomocy w inny sposób oraz paramilitarnej

działalności w innym państwie. Dopuszczalna jest natomiast pomoc humanitarna, na zaproszenie rządu (ale nie grupy opozycyjnej) oraz restrykcje ekonomiczne. Co istotne MTS podkreślił, że nie może mieć miejsca ingerencja w sprawy drugiego państwa z powodów ideologicznych i ustrojowych [15, s. 124-133].

Ukraina po 25 latach (wnioski)

Rodzi się pytanie – czy w ciągu ostatnich 25 lat niepodległości Ukrainy prawo międzynarodowe w zakresie omówionym powyżej uległo zmianom? W art. 2 Karty Narodów Zjednoczonych nie wprowadzono poprawek. Zasady poszanowania integralności terytorialnej i granic międzynarodowych, wyrzeczenia się siły lub groźby jej użycia oraz nieingerencji w sprawy drugiego państwa nadal stanowią fundament porządku międzynarodowego. Często traktuje się je jako normy bezwzględnie obowiązujące (*ius cogens*). Ich pogwałcenie stanowi poważne naruszenie prawa międzynarodowego i powinno rodzić odpowiedzialność międzynarodową. W ciągu 25 lat niepodległości Ukrainy nie wykształciły się żadne konkurencyjne normy zwyczajowe, upoważniające na przykład do aneksji terytorium innego państwa. Pojawiła się jedynie koncepcja tzw. odpowiedzialności za ochronę, dająca społeczności międzynarodowej możliwość reakcji w sytuacji poważnych naruszeń praw człowieka związanych w szczególności z upadłością państwa. Jednak jej zbrojna odmiana dopuszczalna jest tylko w ramach prawnych określonych Kartą Narodów Zjednoczonych (zob. art. 42).

Jakie znaczenie ma często przywoływane memorandum budapesztańskie z 5 grudnia 1994 roku [14]. Jest to porozumienie mające charakter deklaracji, a nie umowy międzynarodowej, w którym Ukraina, Rosja, Stany Zjednoczone i Wielka Brytania potwierdziły suwerenność, niezależność, integralność terytorialną i nienaruszalność granic Ukrainy. Jedyńm punktem zobowiązującym, a nie deklarującym, strony do «konsultacji w przypadku powstania sytuacji, w której pojawiłyby się wątpliwości dotyczące powyższych zobowiązań» jest punkt 6 memorandum. W pozostałym zakresie strony potwierdzają jedynie zasady prawa międzynarodowego wynikające z art. 2 Karty Narodów Zjednoczonych i Aktu Końcowego KBWE. Dlatego też uznać należy,

że prawnomiędzynarodowa ochrona niepodległości Ukrainy nie wynika z memorandum budapesztańskiego, ale norm prawa międzynarodowego o charakterze bezwzględnie obowiązującym, spisanych w art. 2 Karty Narodów Zjednoczonych, stanowiących fundament krystalizującego się po II wojnie światowej porządku międzynarodowego. Państwo ukraińskie z chwilą uzyskania niepodległości w obrębie granic ukształtowanych na podstawie *uti possidetis*, jako powszechnie uznawany nowy podmiot prawa międzynarodowego, stała się beneficjentem tychże gwarancji. Po 25 latach nic w tym zakresie nie uległo zmianie.

Jak zatem w kontekście tych gwarancji traktować wydarzenia na Krymie i wschodzie Ukrainy? Czy istnieje prawnomiędzynarodowe uzasadnienie faktycznych lub ewentualnych zmian terytorialnych? Zgodnym z prawem międzynarodowym sposobem ingerencji w integralność terytorialną i nienaruszalność granic jest legalna secesja lub uzgodniona przez zainteresowane państwa modyfikacja granic. Rosja powołuje się również na interwencję celem ochrony ludności pochodzenia rosyjskiego oraz na zaproszenie rządu.

Przechodząc do prawnej oceny wydarzeń, w pierwszej kolejności zbadać należy, czy Autonomiczna Republika Krymu miała prawo do secesji i czy prawo to zrealizowane zostało zgodnie z prawem międzynarodowym? Na pierwsze pytanie należy odpowiedzieć twierdząco – każdy naród, członek federacji lub okręg autonomiczny mają prawo do secesji. Warunkiem legalności secesji jest jednak sposób jej realizacji. Najbardziej optymalna jest tzw. negocjowana secesja, polegająca na oderwaniu od państwa macierzystego na skutek porozumienia między władzami centralnymi a siłami secesjonistycznymi. Można powiedzieć, że takie postępowanie nie narusza państwowo-centricznego porządku międzynarodowego. W przypadku braku porozumienia, secesja budzi już kontrowersje w nauce prawa międzynarodowego. Problem sprowadza się w szczególności do dopuszczalności użycia siły zbrojnej przez siły secesjonistyczne. Jednak wątpliwości nie budzi to, że zbrojna pomoc państwa trzeciego wpływa na negatywną ocenę secesji z punktu widzenia prawa międzynarodowego. Taka pomoc traktowana jest nie tylko jako ingerencja w sprawy drugiego państwa, ale

również jako agresja zbrojna. Skutkiem tego secesja ma charakter nielegalny. Tak też ocenić należy secesję Krymu od Ukrainy. Rosja potwierdziła, że «zielone ludziki», które pojawiły się na ulicach Sewastopola w marcu 2014 roku jako «siły samoobrony», to byli żołnierze rosyjscy. Można zatem kategorycznie stwierdzić, że do secesji doszło dzięki zbrojnej «pomocy» państwa trzeciego. Czy z punktu widzenia prawa międzynarodowego taka «pomoc» była uzasadniona? Koncepcja dopuszczająca interwencję zbrojną celem ochrony własnych obywateli pozostaje dyskusyjna. Jednak jak sama nazwa wskazuje, dotyczy ona obywateli państwa używającego siły zbrojnej. Stanowisko Rosji dopuszczające taką interwencję celem ochrony ludności z uwagi na narodowość uznać należy za odosobnione i nie znajdujące oparcia w prawie międzynarodowym. Powoływanie się z kolei na tzw. odpowiedzialność za ochronę nie ma żadnych podstaw, biorąc pod uwagę to, że na Ukrainie nie doszło do poważnych naruszeń praw człowieka. Domniemanie takich naruszeń w przyszłości nie może uzasadniać interwencji zbrojnej w drugim państwie. Poza tym ewentualna interwencja powinna być podjęta w ramach art. 42 Karty Narodów Zjednoczonych, a więc z upoważnienia Rady Bezpieczeństwa ONZ. Uzasadnienie działania na zaproszenie rządu ukraińskiego również nie znajduje oparcia w prawie międzynarodowym, chociażby z tego względu, że nie doszło do napaści zbrojnej na Ukrainę ze strony innego państwa [2, s. 579]. Co więcej, były prezydent Janukowicz w czasie rzekomo złożenia takiego wniosku, nie sprawował na podstawie konstytucji Ukrainy władzy. Nawet, jeżeli przyjąć, że interwencja, czy to celem ochrony własnych obywateli lub na zaproszenie rządu, była uprawniona, to w świetle prawa międzynarodowego nie dawała

podstaw do zmian terytorialnych polegających na oderwaniu części terytorium państwowego [por. 16, s. 4-7; 5, s. 367-391; 4, s. 425-449].

Podsumowując, od 25 lat prawo międzynarodowe nie uległo rewolucyjnym zmianom. Przez wszystkie lata niepodległości Ukrainy była ona i jest chroniona jako podmiot prawa międzynarodowego na podstawie podstawowych zasad – wyrzeczenia się siły lub groźby jej użycia, nieingerencji w sprawy drugiego państwa, nienaruszalności granic i integralności terytorialnej. Nowe koncepcje związane z odpowiedzialnością za ochronę w żadnym wypadku nie uzasadniają aneksji cudzego terytorium państwowego. W przypadku Ukrainy pierwszeństwo mają wskazane powyżej zasady, a secesja mogłaby mieć miejsce pod warunkiem braku zaangażowania państw trzecich oraz ewentualnego uzgodnienia jej warunków z rządem ukraińskim. Do tego czasu terytorium Ukrainy ukształtowane w oparciu o regułę *uti possidetis* nie ulegnie żadnym zmianom, nawet w sytuacji ewentualnego uznania tych zmian przez społeczność międzynarodową. Pamiętać bowiem należy o obowiązku nieuznawania sytuacji sprzecznych z prawem międzynarodowym. Z punktu widzenia prawa międzynarodowego zasięg terytorialny niepodległej Ukrainy nie uległ modyfikacji, a Półwysep Krymski stanowi terytorium okupowane przez Rosję. Niestety takich sytuacji jest coraz więcej, a tym samym coraz więcej jest terytoriów powstałych na skutek działań nielegalnych, które stanowią w istocie «czarną dziurę» w porządku prawnomiędzynarodowym. Mimo to należy nadal bronić wartości wpisanych w Kartę Narodów Zjednoczonych. Bez nich siła zbrojna znowu stałaby się legalnym sposobem nabycia terytorium i rozwiązywania sporów międzynarodowych.

LITERATURA I ŹRÓDŁA

1. Antonowicz L., *Samostanowienie narodów jako zasada prawa międzynarodowego*, Annales UMCS, 1996, nr 43.
2. Barcik J., Srogosz T., *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 2014.
3. Crawford J., *The Creation of States in International Law*, Oxford 2006.
4. Geiß R., *Russia's Annexation of Crimea: The Mills of International Law Grind Slowly But They Do Grind*, *International Law Studies*, 2015, vol. 91, s. 425–449.
5. Marxsen Ch., *The Crimea Crisis. An International Law Perspective*, *Zeitschrift für Ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*, 2014, vol. 74, s. 367-391.

6. Shaw M., The Heritage of States: The Principle of Uti Possidetis Juris Today, British Yearbook of International Law, 1996, vol. 67.
7. Srogosz T., Uti possidetis iuris a zmiany terytorialne poza kontekstem dekolonizacyjnym, (w:) Kierunki rozwoju współczesnego prawa międzynarodowego, red. K. Karski, Warszawa 2015.
8. Srogosz, T. Państwo w prawie międzynarodowym – konieczność modyfikacji pojęcia, «Przegląd Prawa Publicznego», 2008, nr 9.
9. Tyranowski J., Integralność terytorialna, nienaruszalność granic i samostanowienie w prawie międzynarodowym, Warszawa-Poznań 1990.
10. Case concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand), Merits, Judgment of 15 June 1962, ICJ Reports 1962, s. 6.
11. Gronowska B., Jasudowicz T., Mik C., Prawa człowieka. Dokumenty międzynarodowe, Toruń 1993.
12. Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia Report, 2009, http://www.ceiig.ch/pdf/IIFFMCG_Volume_II.pdf.
13. International Legal Materials, 1992, vol. 31.
14. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/998_158.
15. Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgment, ICJ Reports 1986, s. 14.
16. Opinia Doradczego Komitetu Prawnego przy Ministrze Spraw Zagranicznych RP w sprawie przyłączenia Półwyspu Krymskiego do Federacji Rosyjskiej w świetle prawa międzynarodowego, <https://www.msz.gov.pl/resource/382f0629-a114-442a-9cf4-6456ca7b80c1:JCR>.
17. Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty. The Responsibility to Protect, Ottawa 2001.
18. Russia and the Commonwealth of Independent States: Documents, Data, and Analysis, red. Z. Brzezinski, P. Sullivan, New York 1997, s. 46–47.
19. Territorial Dispute (Libyan Arab Jamahiriya/Chad), Judgment, ICJ Reports 1994, s. 6.
20. United Nations Treaty Series, vol. 1819.
21. United Nations Treaty Series, vol. 1951.
22. United Nations Treaty Series, vol. 2107.
23. Zbiór dokumentów, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 1970, nr 10.

Срогош Т., Академія ім. Яна Длугоша, м. Ченстохова, Польща

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Незалежність держави є політичним фактом, проявом якої виступає проголошення незалежності, що має наслідки в сфері міжнародного права. Виникнення держави, а також територіальні зміни, пов'язані з визнанням відповідно до міжнародних критеріїв. Не можна при тому забувати про ситуації з невизнанням більшістю міжнародної спільноти у випадку невідповідності канонам міжнародного права. Незалежність України виходячи з міжнародного права була визнана міжнародною спільнотою.

Ключові слова: Україна; незалежність; мир.

Срогош Т., Академія ім. Яна Длугоша, г. Ченстохова, Польща

МЕДЖУНАРОДНО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ НЕЗАВИСИМОСТИ УКРАИНЫ

Независимость государства является политическим фактом, проявлением которого выступает провозглашение независимости, которая имеет последствия в сфере международного права. Возникновение государства, а также территориальные изменения, связаны с признанием соответственно международным критериям. Нельзя при этом забывать о ситуации с непризнанием большинством международного сообщества в случае несоответствия канонам международного права. Независимость Украины, исходя из международного права была признана международным сообществом.

Ключевые слова: Украина; независимость; мир.

Рецензенти: д-р. іст. наук, професор *Сінкевич Є. Г.*
д-р. іст. наук, професор *Смолінський А.*

© Срогош Т., 2016

Дата надходження статті до редколегії 21.02.2016